

MİLLİ MÜCADELE'DE BODRUM VE ÇEVRESİ

BODRUM AND ITS VICINITY DURING THE TURKISH WAR OF INDEPENDENCE

Günver GÜNEŞ **

Öz

Bodrum İtalyanlar tarafından 11 Mayıs 1919 tarihinde işgale uğradı. Hem Anadolu'nun hem de Bodrum'un işgali Bodrum halkının düzenlediği mitingler ve İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderilen telgraflarla protesto edilmiştir. Bölgedeki yerel kongrelere destek sağlayan Bodrum halkının çabaları, yerel önderlerin gayretleriyle Menteşe Sancağı'nın Milli Mücadele'de Kuva-yı Milliye'nin ikmal, iaşe, lojistik katkısını artıran büyüyen önemli bir etken olmuştur. Bodrum aynı zamanda Milli Mücadele yıllarında İtalyan nüfuzunda, hükümet otoritesinin olmadığı, uzun sahile, ormanlara ve geniş coğrafyaya sahip bir bölge olduğu için çete ve eşkıyalığın en sık görüldüğü merkezlerden biridir. Batı Anadolu Kuva-yı Milliye'sinin komutanlarından Yörük Ali Efe'nin Güneybatı Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak bölgeye gelişi ile hem eşkıyalık olaylarının dizginlenmesi hemde Kuva-yı Milliye'nin düzeni sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Bodrum, İtalya, Yörük Ali Efe, Muğla, Milli Mücadele*

Abstract

Bodrum was occupied by Italians in 11 May 1919. Occupation of Bodrum and occupation of Anatolia both were protested with the demonstrations held by people of Bodrum and with the telegraphs that was sent to the representatives of Allied states. Efforts of the people of Bodrum who supported local congresses around their region and endeavors of the local leaders became important factors that increased and boosted the supply, subsistence and logistic contribution of the Sanjak of Menteşe to the National Forces during the War of Independence. Also during the war Bodrum was among the centers that guerrilla and brigandage activities were encountered frequently because of being under the Italian influence, destitute of government authority, having a long coastline, forests and a vast geography. By the arrival of Yörük Ali Efe, one of the commanders of the National Forces of Western Anatolia, as the General Commander of National Forces of Southwestern Anatolia, restrained te brigandage and brought order to the National Forces.

Keywords: *Bodrum, Italia, Yörük Ali Efe, Muğla, Turkish War of Independence.*

A-Giriş

Bodrum'un Milli Mücadele Dönemindeki durumu birkaç araştırmancının farklı boyutlarda yapılmasının ötesinde, bütüncül bir şekilde değerlendirilmemiştir. Bunlardan Ünal Türkeş'in, Kurtuluş Savaşı'nda Muğla eseri, Milli Kuvvetler ve faaliyetleri eksenli, Mevlüt Çelebi'nin, "Milli Mücadele Döneminde Türk -İtalyan İlişkileri", "Milli Mücadele'de Bodrum'da İtalyanlar", isimli çalışmaları İtalyan işgal siyaseti bakış açısıyla yazılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı – AYDIN ggunes65@gmail.com (orcid.org/0000-0002-4255-5288)

Mehmet Temel, Bodrum- Milas bölgesindeki eşkıyalık olayları ve güvenlik asayiş sorunları bağlamında konuya yaklaşırken, Bayram Akça, Mehmet Çanlı, Emine Pancar yazdıkları makale ve sundukları bildirimleri ve tez çalışmalarında Bodrum'un işgal yıllarında bir yönünü değerlendirmiş Milli Mücadele yıllarında Bodrum araştırmalarının bir tarafı hep eksik kalmıştır. Bu araştırma ile ilk kez ATASE YAEA Yörük Ali Efe'ye ait evraklarda ortaya çıkan Menteşe Livası ve Bodrum'a dair yeni belgeler ortaya konulmaktadır. Yeni belgeler ışığında Milli Mücadele'de Bodrum çalışmaları yeni bir soluk ve yeni bakış açıları kazanacaktır.

B-İşgal Öncesi Bodrum'da Yaşananlar

Bodrum, İtalyanların 1919-1922 yılları arasındaki Anadolu'nun Güneybatısındaki işgali bir tarafa konulacak olursa, 1522 yılından günümüze kadar aralıksız Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Bu nedenle, Bodrum'da önemli ölçüde nüfus dönüşümü gerçekleşmiştir. Bu dönüşüm 19.Yüzyılın hemen sonunda Türk-İslam nüfus lehine olmuştur. Balkanlar'da toprak kaybına bağlı göç, Girit'in Yunanistan'a ilhaki, hastalıklar, savaşlar, güvenlik sorunları Bodrum'da yaşayan gayr-ı Müslimlerin kasabadan ayrılmalarına yol açmıştır. 20. Yüzyılın hemen başında yani 1904 yılında Bodrum kazasının toplam nüfusu 16.387'dir. Nüfusun 8.089'u erkek, 8.298'si ise kadındır. Bu nüfusun 13.352'si Müslüman, 2.801'i Rum, 140'ı Musevi ve 109'u da yabancıdır. I. Dünya savaşı sırasında 1915 yılında Fransız kruvazörü Duplex Bodrum'u topa tutmuş, Fransızlar kısa süreliğine de olsa karaya çıkmışlardır. Bu olay sırasında Bodrum'daki Yahudiler veya Museviler Milas'a gitmişlerdir. Bu olaydan sonra Bodrum'da hemen hemen Yahudi aile kalmamıştır.¹ İtalyan işgali sırasında Bodrum ve çevresinde ne kadar İtalyan bulunduğu dair elimizde somut veriler olmasa bile işgal sonuna kadar az sayıda bir İtalyan varlığının bulunduğunu biliyoruz. İtalyanların, II. İnönü zaferi'nin ardından ilk olarak Antalya ve çevresindeki birliklerini çekmesiyle başladığı, Anadolu'daki işgallerine son vermesine kadar yani 1922'ye kadar geçen süre içerisinde Bodrum'da nüfus açısından bir hareketlilik söz konusudur. Bu süreçte TBMM Hükümeti tarafından sancakların "*Sihhi İctima'i Coğrafyası*"larının hazırlanılması isteğini, Muğla (Menteşe) Sancağı yöneticileri yaptıkları çalışma ile yerine getirmişlerdir. Bu nedenle, bu yıllara ait Bodrum'un nüfus yapısı hakkındaki bilgilere buradan ulaşmak mümkündür. Buradan elde edilen bilgilere göre; Bodrum'un 1922 yılındaki toplam nüfusu 21.101'dir. Bu nüfusun; 17.187'si Türk-Müslüman, 3.684'ü Rum, 215'i Musevi, 15'i ise zencidir.² Dr Esad Bey'in verdiği bilgilere göre Bodrum Kazasında Türkler'in dışında, Rumlar ve Musevilerin yaşadığı anlaşılmaktadır.³ Esad Bey'in 1920 yılı Bodrum'una dair verdiği bilgilerde kasaba çevresinde yarı göçebe Yörük topluluklarının yaşadığı Ovalı, Kütüklü, Tombul, Hacı Araplar, Çallı, Göğüdük köylerinin ahalisinin aşiretlerden oluştuğu belirtilmiştir. Kasaba da otel olarak kullanılan iki han ve biri metruk üç hamam, buharla çalışan bir un ve zeytinyağı fabrikası ve bir eczanenin varlığından sözedilmektedir. Sinema, tiyatro gibi eğlence mahallerinin de bulunmadığı kaydedilmiştir.⁴

Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasındaki savaşı bitiren Mondros Ateşkes

1 Tahir Kodan, "Atatürk Döneminde Bodrum'un Nüfus Yapısı 1923-1938", *SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:17, (Mayıs 2008), s.80-81.

2 Dr. Esat, *Türkiye'nin Sihhi İctima'i Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı 1922*, Öğüt Matbaası, Ankara, 1922, s.62.

3 Osman Gümüşçü- Abdullah Uğur- Seda Önger, "Türkiye'nin Sihhi- İctimai Coğrafyası, Muğla (Menteşe) Sancağı (1922)'ye Göre Bodrum", *1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum*, Edit:Ahmet Özgiray- Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.426.

4 Olcay Pullukçuoğlu Yapucu- Cihan Özgün, "Muğla Sıhhiye Müdürü Dr. Esad'ın Türkiye'nin Sihhi İctimai Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı Eserinde Bodrum", *1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum*, Edit:Ahmet Özgiray- Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.799.

Antlaşması, Osmanlı topraklarının işgali tehlikesini de beraberinde getirdi. İtilaf Devletleri; hem Osmanlı Devleti’ni tasfiye etmek ve hem de savaş sırasında imzaladıkları gizli antlaşmaları hayata geçirmek için işgal yoluna başvurdular. Bu süreçte yaşanan İtalyan ve Yunan işgallerinin ortak yönü, kendi aralarında da bir rekabet ortamı yaratmış olmasıdır. Rekabet söz konusu olunca da ilk akla gelen yer İzmir olmuştur. Gizli antlaşmalarla önce İtalya’ya daha sonra Yunanistan’a vaat edilen İzmir’in bu ülkelerden hangisi tarafından işgal edileceğine Paris Barış Konferansı’nda karar verildi. İngiltere, Orta Doğu’ya vereceği şekil bakımından Yunanistan’ı tercih ederken, bunu fark eden İtalya, Türkiye siyasetini müttefiklerinden bağımsız hale getirdi ve Anadolu’da işgallere başladı.⁵ Paris’te Türkiye’nin geleceği hakkında kararlar verilirken, İtalya ile Yunanistan arasında yaşanan rekabet, Anadolu’ya işgal olarak yansımıştır. Anadolu topraklarına Yunanistan’dan önce çıkarak yerleşmek isteyen İtalya, bu hareketiyle, başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu’nun Yunanlar tarafından işgalini hızlandırmış oldu.

İtalyanlar gizli antlaşmalarla kendilerine tanındığı için Bodrum dahil tüm Menteşe Vilayeti yerleşimlerinin kendi nüfuz bölgeleri olduğuna inanmışlardı. Bodrum Limanı daha resmi olarak işgale uğramadan İtalyanların gemilerinin demir atmasına uygun bir konuma sahipti. Nitekim İtalyanlar Ege adalarına yakın olan Bodrum’da bir eczane açarak hastaları ücretsiz tedaviye bile başlamışlardı.⁶ İtalyanların bu girişimini kıskanan Yunanlılar da Bodrum’a bir sağlık ekibi gönderdiler. Bodrum halkı İtalyanlara cephe almadı. Ancak Yunan sağlık ekibi halkın tepkisiyle karşılaşmış ve İtalyanlara sığınmak durumunda kalmıştı.⁷

C-Bodrum’un İtalyanlar Tarafından İşgali

Bodrum İtalyanlar tarafından 11 Mayıs 1919 tarihinde işgal edildi. İtalyanlar Bodrum’a Coatit torpidosundan, 60 askeri karaya çıkardılar.⁸ Bodrum’a çıkan İtalyan askerleri, savunmasız Bodrum Kalesine yerleşerek kaleye İtalyan bayrağı çektiler.⁹ İtalyanlar işgali haklı kılacak hiçbir asayişsizlik olmadığı ve mütareke hükümlerine aykırı olarak yapıldığı için işgali protesto eden Bodrum Kaymakamına “*bu işgalin İtilaf Devletlerinin bilgisi dahilinde olduğunu*” bildirdiler.¹⁰ İtalyan askerleri 16 Mayıs’ta ise Güllük’e çıktılar. Güllük’e gelen İtalyan subay, tercüman ve 250 askerden oluşan kafile yemeklerini geldikleri gemilerinde pişiriyorlar ve çadırlarında yiyorlardı. Atlarını da kiraladıkları ahırda barındırmışlardır.¹¹ Bodrumlular İzmir’in işgalini 23 Mayıs 1919 tarihinde protesto ettiler. Daha sonra orada bulunan İtalyan birliğinin komutanına, İtilaf Devletleri temsilcilerine iletilmek üzere bir mektup gönderildi.¹²

Mektupta “adalet ve milliyet prensibine aykırı olarak, İzmir’in Yunanlılar tarafından

5 Mevlüt Çelebi, “Millî Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:26, Ankara 1993, s.402-405.

6 Mevlüt Çelebi, “Millî Mücadele’de Bodrum’da İtalyanlar”, *Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Haz; Ahmet Özgiray- M. Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.143.

7 Avram Galanti, *Bodrum Tarihi*, Işık Yayınevi, İstanbul 1945, s.34.

8 Mevlüt Çelebi, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002, s.90-94, Mevlüt Çelebi, “Millî Mücadele’de Bodrum’da İtalyanlar”, *Osmanlılardan Günümüze Heryönüyle Bodrum Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Haz; Ahmet Özgiray- M. Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.145.

9 Avram Galanti, a.g.e, s.34, Emine Pancar, *Aydın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2010, s.89.

10 M. Şefik Aker, *İstiklal Harbinde* 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali, C.3, Askeri Matbaa, İstanbul 1937, s.47.

11 ATASE Arş. Kl.401,D.2, Fh.118. Mevlüt Çelebi’nin İtalyan arşiv belgelerine dayanarak verdiği bilgilere göre 16 Mayıs’ta gerçekleşen çıkarma, ilk grup olarak 14 Mayıs’ta Corazziere torpidosundan karaya çıkan 21 denizciyi takviye etmek amacıyla yapılmıştır. Bkz; Mevlüt Çelebi, *Millî Mücadele Döneminde Türk- İtalyan...*, s.105.

12 Protesto Metni için bkz; İkdam 20 Mayıs 1919, *Memleket* 20 Mayıs 1919, *Sabah* 20 Mayıs 1919, *İleri* 20 Mayıs 1919, M. Şefik Aker, a.g.e, C.2, s.56.

işgalinin büyük bir üzüntü meydana getirdiği” bildirilerek, “yapılan haksızlığın düzeltilerek İzmir’in tekrar Türk egemenliğine verilmesi istendi.” Bu mektupta Bodrum merkez ve çevre köyleri temsilen pek çok imza yer almıştır.¹³

Bodrum Belediye Başkanı Ali,
Miting Düzenleme Heyeti Başkanı Yusuf Ziya,
Abad Kazası Müdürü Halil,
Tepecik Köyü Halkı adına Muhtar Hasanoğlu Hüseyin,
Karakaya Köyü adına Muhtar Mustafa,
Nebi Köyü adına Muhtar Hüseyin,
Pınarlı Belen Köyü adına Asaf,
Dirmil Köyü Halkı adına Muhtar Mustafa Mehmet,
Kelebek Köyü Halkı adına Muhtar Mustafa,
Sandıma Köyü adına Muhtar Mehmet,
Yaka Köyü Halkı adına Muhtar Hasan,
Kerim Köyü adına İmam Ömer,
Faralya Köyü adına Muhtar Hasan Fehmi,
Bitez Köyü adına Muhtar Ali,
Dere Köyü Halkı adına Mehmet,
Peksimet Köyü adına Muhtar Mustafa Mehmet,
İslam Haneleri Köyü adına Mehmet Halil,
Akçaalan Köyü adına Çakır Ahmet,
Umurça Köyü adına Ömer

Menteşe Sancağında kadınların da protesto eylemlerine aktif olarak katılmış olduklarını görmekteyiz. Bodrumlu kadınlar da düzenledikleri bir toplantı ile işgali protesto etmişlerdir. Toplantı sonunda hazırladıkları aşağıdaki mektubu, Bodrum Belediye Başkanı Ali Bey aracılığıyla, Avrupa devletlerine iletmek üzere oradaki İtalyan birliğinin komutanına göndermişlerdir: Ali Bey İtalyan komutana şu mektubu göndermiştir:¹⁴

“İtalya Devlet-i Muazzamasının Bodrum’daki Askeri Kumandanlığı Canib-i Alisine;
Kumandan Bey;

İzmir ve havalisinin işgalinden mütevellid teessurat sebebiyle akd-ı ictima eden Bodrum hanımlarının tanzim etmiş oldukları protesto telgraflarının Aydın hattının ahval

13 Mevlüt Çelebi, “Menteşe Sancağında İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:21, Güz 2008, Muğla 2008, s.90-91.

14 Mevlüt Çelebi, “Menteşe Sancağında İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”s.91.

ve vaziyet-i hazırası dolayısıyla buradan keşidesi gayr-ı mümkün görülmüş olmağla Antalya telgraf merkezi vasıtasıyla keşidesine vesatet-i aciyi rica eylemişlerdir. Filhakika vaziyet dolayısıyla bunların ancak Antalya telgraf merkezi vasıtasıyla keşidesi olabileceği hasebiyle mazrufen takdim kılınan evrakın Rodos vasıtasıyla *Antalya Mutasarrıflığı’na irsali hususunda delalet-i aliyelerinin ibzalini rica eder ve bu emniyeden mütevellid teşekkuratımın arzıyla takdim-i ihtiramat eylerim efendim.*”

30 Mayıs 335. Bodrum Belediye Reisi Ali.

Bodrumlu kadınlar, 30 Mayıs 1919’da düzenledikleri bir mitingden sonra İtalya, İngiltere, Fransa ve Amerika Yüksek Komiserlerine; Bodrum Kadınları Miting Heyeti Başkanı Emine Ferid ve Kadınlar Yüksek Heyeti Başkanı Netice ile 100 üyenin imzalarının yer aldığı aşağıdaki mektubu gönderdiler:¹⁵

“İngiltere, Amerika, Fransa ve İtalya Hükümetleri Yüksek Komiserlerine;

Kazanın bütün kadınları; bu dakikada büyük bir acı içerisinde bir araya gelerek bir miting düzenledik. Vatanımızın ayrılık kabul etmez parçası olan güzel İzmir’imizin Yunanlar tarafından haksız yere işgali milli haklarımıza büyük bir darbedir. Bu işgali şiddetle protesto ediyoruz. Siz Düvel-i Muazzama hükümetlerinden haklarımızın garanti altına alınmasını ısrarla talep ediyor, sesimize kulak vereceğinize ve Yunan birliklerinin en kısa zamanda İzmir’den geriye çekileceğine inanıyoruz.”

Bodrumlu kadınlar aynı gün İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya Başbakanlarına ve eşlerine de birer telgraf gönderdiler.¹⁶ Bodrum Kadınları Miting Heyeti Başkanı Emine Ferid ve Kadınlar Yüksek Heyeti Başkanı Netice, üyeler; Emine Ali, Hüseyin Netice, Yusuf Zühra ve Musevi kadınları temsilen Perla Galanti imzasıyla gönderilen telgrafta şu ifadeler yer almıştır.

“Bugün yaptığımız büyük bir toplantı ile sevgili İzmir’imizin Yunanlar tarafından işgalini protesto ettik. Büyük devletlere gönderdiğimiz bu telgrafta, göz bebeğimiz İzmir’imizin bir an önce bize geri verilmesini istediğimizi bildiriyoruz”.

Bodrum’da da yapılan bir mitingden sonra İkdâm gazetesine gönderilen telgrafta, Yapılan mitingde, Türklerin, tarihen ve erken alakası olmayan milletlerin mazbahası olmaya asla tahammülü kalmadığının İtilaf Devletleri’ne bildirilmesine karar verildiği yazılmıştır.¹⁷

D-İtalyanın Bodrum’da ki Askeri Varlığı

Güneybatı Anadolu’daki İtalyan işgal sahası üç bölgeye ayrılmıştır. Her bölge de bir komutan görev yapmıştır. Bodrum Üçüncü Bölge’de Fethiye, Marmaris ile birlikte Antalya Bölgesinde yer almıştır.¹⁸ 1 Haziran 1919 tarihi itibarıyla Bir Piyade bölüğü bulunan Bodrum’da işgal birlikleri komutanı Yüzbaşı P. Pontremoli idi.¹⁹ Bu kuvvetlerin mevcudunun

15 Mevlüt Çelebi, *Menteşe Sancağında İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler...*, s.91.

16 İşgallere karşı Bodrumluların gösterdikleri tepkiler için bkz; Mevlüt Çelebi, “Menteşe Sancağında İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:21, Güz 2008, Muğla 2008, s.90-92.

17 *İkdâm* 11 Kanun-ı Sani 1920.

18 Mevlüt Çelebi, “Milli Mücadele’de Bodrum’da İtalyanlar”, *Osmanlılardan Günümüze Heryönüyle Bodrum Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Haz; Ahmet Özgiray- M. Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.146.

19 M. Şefik Aker, *İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali*, C.3, Askeri Matbaa, İstanbul 1937, s.64-66. Ünal Türkeş’in ifadesine göre İtalyanların Bodrum’da 40 Karabiner Jandarması bulunuyordu. Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, İstanbul 1973, s.228.

ve komutanın zaman zaman değiştiği Bodrum'da İtalyanların askeri malzeme depoları da vardı. İtalyan jandarmasının da görev yaptığı Bodrum'da kontrol noktası da kurulmuştu.

E-Bodrum ve Çevresinde İtalyan İşgal Siyaseti

İtalyanlar Antalya'dan Kuşadasına kadar işgal ettikleri yerlerde uyguladıkları işgal siyasetini Bodrum'da da aynen uygulamışlardır. Bodrum'da mevcudiyetini zora başvurarak değil, halkın gönlünü kazanarak kendisine bağlayacağı bir siyaset izlemiştir. Hastane, sağlık ocağı, dispanser ilk yardım servisleri ve gezici ambulanslar ve görevlendirdikleri doktorlarla Bodrum halkına sağlık hizmeti götürdükleri hem dönemin tanıkları hem de arşiv belgelerinde ifade edilmiştir. Telefon, telgraf hatları oluşturarak, askeri posta teşkilatını hayata geçirerek deniz seferleri başlatarak ulaşım ve haberleşme konusunda da yatırımlarda bulunmuşlardır. İtalyanlar merkezi hükümetin yerine getiremediği hizmetleri vermek suretiyle hem sempati sahası oluşturdular hem de halktan gelebilecek tepkilerin önüne geçtiler. İtalyanlar kıyılarda da Türklerle iyi ilişkiler kurmak sureti ile faaliyetlerini yürütmeye gayret ettiler. Nitekim Bodrum bölgesinde de İtalyan tüccarlara Heyet-i Milliye'nin kontrolünde ticaret izni verildiğini bilmekteyiz. Bodrum Heyeti Milliye Reisi Yusuf, İtalyan hükümetinin verdiği teminat üzerine, İtalyan pasaportu taşıyan tüccarların içeri girmesine müsaade edilmesi hakkındaki telgrafın alındığını ve itimada şayan şahısların adalara ve Osmanlı memleketi iskelelerine gitmelerine müsaade edildiğini bildirmiştir.²⁰

F-İtalyanların Arkeolojik Eserlere İlgisi

Anadolu ile tarihi bağları olduğunu ileri süren İtalyanlar mütareke ve işgal döneminde de eski eserlere karşı özel bir ilgi göstermişlerdir. Dr Amedeo Maiuri, Bodrum kalesinde Mart- Nisan 1919'da çalışmalar yapmış, askerlerin yardımıyla savaş sırasında İngiliz ve Fransızlar tarafından bombalanan Bodrum kalesi restore edilmiştir.²¹ İtalyanların Bodrum Kalesini tamir istekleri mahalli yetkililerin zorluk çıkarmalarına karşın, İstanbul'un müdahalesi ile sorun aşılmıştır. Resmi yazışmalardan, İtalyanların çalışmalarının Bodrum kalesi ile sınırlı kalmadığı anlaşılmaktadır.²² Mevlüt Çelebinin arşiv kaynaklarına dayanarak yaptığı değerlendirmede İtalyanların kendi başlarına yürüttüğü çalışmalar sırasında birçok tarihi eseri Rodos'a taşıdıklarını belgelemiştir.²³

G-Bodrum Kuva-yı Milliyesi

Mütareke yılları ve İtalyan işgali sırasında Bodrum iki dış etkenin etkisi altında kalmıştır. Bunlardan Yatağanlı Şeyh Mehmet Efe önceleri hedefi ve yönü belirsiz çete başı olarak Bodrum Dağlarını tutmuş, asayışı bozarak keyfi bir tutum izlemiştir. Merkezi otoritenin zayıflığı Kuva-yı Milliye'nin belli belirsiz gücü nedeniyle Şeyh Mehmet Efe Bodrum ve dağlarında kısa bir süre denetim sağlamıştır. Milaslı Hoca Halil İbrahim'in ortaya çıkmasıyla çetecilik hedef, yön ve anlam değiştirmiştir.²⁴

Bodrum'da Kuva-yı Milliye'nin oluşumunda yerel önderlerin etkisi büyük olmuştur. Bodrum Kuva-yı Milliye Başkanlarından birincisi Hasan(Zengin)dir. Bu ilk seçimde büyük ölçüde parti çekişmeleri etkili oldu. İtilafçılar Başkanlığa Avni Efendi'yi getirmek istedilerse de, sonra hep birlikte Hasan (Zengin)'i Başkan seçmişlerdir. Hasan Zengin'den

20 ATASE Arş., YAED, K:3, G: 524, B:1, Emine Pancar, a.g.tez, s.312.

21 Mevlüt Çelebi, "Milli Mücadele'de Bodrum'da İtalyanlar", *Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum*, Edit: Ahmet Özgiray- Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.147-148.

22 BOA-DH/İ-UM, 5-2/2-45/7, BOA -DH/İ-UM, 5-2/2-45/9, BOA-DH/İ-UM, 5-2/2-45/2

23 Mevlüt Çelebi, Milli Mücadele'de Bodrum'da İtalyanlar, s.149.

24 Ünal Türkeş, a.g.e, s.266.

sonra Müftü Yusuf Ziya (Bilgiyar)Efendi, daha sonra da Resulzade Hacı Efendi (Eski Türk) başkanlık yaptı. Üyeleri ise; Dede Rifkı Oğlu Fuat Bey, Ahmet (Toker), Süleyman Efendi Oğlu Mehmet Efendi, Nazmi (Güenal) ve Bodrum Askerlik Şubesi Başkanı idi.²⁵

Bodrum’da Kuva-yı Milliye’nin güçlenmesinde, Belediye Başkanı Resulzade Hacı Halil Efendi, Müftü Edirneli Yusuf Ziya (Bilgiyar), İl Genel Meclis Üyesi İsmail Ağaoğlu Hasan (Zengin) büyük gayret sarf ederlerken, Çetecilerin Kuva-yı Milliye safına kanaliz edilmesinde ve Kuva-yı Milliyecilerin derlenip toparlanmasında, Milaslı Hoca Halil İbrahim’in önemli rolü olmuştur.²⁶

1919 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında “Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı” imzasıyla yazıları Bodrum’a kadar ulaşan Demirci Mehmet Efe’nin de bölge de kısa süreli de olsa bir etkisi olmuştur. Nazilli kongrelerine Bodrum Delegesi olarak katılan Müftü Yusuf Ziya Efendi Bodrum köylerinden 7500-8000 lira yardım toplayıp Demirci Mehmet Efe’nin saygısını kazanmıştır. Aydın Cephesinin asker, iane ve iaşesinin temininde Muğla bölgesi büyük yararlılıklar göstermiştir. Bu anlamda Karaova Kuva-yı Milliye Reisi Molla Hüseyin Efendi ile Turgut Reis Kuva-yı Milliye Reisleri Kaşarlanmış Efendilerden de yaptıkları fedakarca çalışmalar için saygıyla sözetmek gerekir.²⁷

İstanbul’un İşgali sonrası Lloyd George’un sert Türkiye politikası Anadolu’nun pek çok yerinde olduğu gibi Bodrum’da da protesto edildi. 1920 yılı başlarında Bodrum’da düzenlenen miting sonrası İkdam Gazetesinde yer alan telgrafta” ... *Türklerin tarihen ve irken alakası olmayan milletlerin mazbahası olmaya asla tahammülü kalmadığının İtilaf devletlerine bildirilmesine karar verildiği*” ifade edilmiştir.

H-Kongreler, TBMM Seçimleri ve Bodrum

Bodrum Batı Anadolu bölgesinde işgallere karşı direniş için toplanan kongrelere delege de göndermiştir. I. Nazilli kongresine delege gönderemeyen Bodrum, 19-23 Eylül 1919 tarihleri arasında Nazilli’de Harekat-ı Milliye’yi daha iyi tanzim etmek ve bölgedeki Heyet-i Milliyelerin yönetimini iyileştirmek için toplanan II. Nazilli Kongresine Bodrum Heyet-i Milliyesi Dede Rifkıoğlu Fuat Bey’i delege olarak yollamıştır. Kongre sırasında İtilafçıların ayak diremesi üzerine M Kemal ile bağlantı kurulmasında sorunlar yaşanması karşısında Muğla delegasyonu ile birlikte hareket etmiş Sivas Kongresi ile bağ kurulması arayışı içinde olmuştur.²⁸ 20-31 Ekim 1919 tarihlerinde Muğla’da toplandığı anlaşılan “Sivas İçin Muğla Kongresi”ne Bodrum’dan Avukat Ahmet (Toker), Dede Rifkıoğlu Fuat Beyler katılmıştır. Bu kongrede kabul edilen bildiri Alaşehir ve Nazilli’ye de gönderilmiştir.²⁹

Meclis-i Mebusan için yapılan seçimlerde ikinci seçmenlerden olan 17 Kasım 1919 tarihinde Bodrum Heyeti Milliye Reisi Yusuf, “*dünkü on altı gün gün burada mebus seçimi neticelendi. Mülki müfettişlerden Ethem Efendizade Hilmi Bey ile Milas müderrisinden Hacı Hatipzade Halil İbrahim Bey’in seçildikleri arz olunur*” diyerek Yörük Ali Efe’ye bilgi verdi.³⁰ İtilafçıların bu seçimde Halil İbrahim Efendi’yi Mebusan Meclisine gönderirken, Kuva-yı Milliye M. Kemal taraftarları Bodrumlu Hilmi (Uran) Bey’i Meclis-i Mebusan’a göndermişlerdir.³¹ 19 Mart 1920 tarihinde yapılan seçimlerde ise 2’si Bodrum’dan

25 Ünal Türkeş, a.g.e, s.266-267.

26 Emine Pancar, a.g.tez, s.315.

27 Ünal Türkeş, a.g.e, s.299.

28 Ünal Türkeş, a.g.e, s.329-331.

29 Ünal Türkeş, a.g.e, s.335.

30 ATASE Arş., YAED, K:7, G:1295, B:1.

31 Bodrumlu Hilmi Bey’in İstanbul’da Meclis-i Mebusan’daki görevi kısa sürmüştür. Meclis 14 Ocak 1920’de Mi-

olan önseçicilerin oylarıyla Menteşe mebusları Rifat (Börekçi) Efendi, Ethem Fehmi Bey (Menteşe Mutasarrıfı), Hacı Ahmet Efendi, Mesut Efendi, Kasım Nuri Efendiler seçilmişlerdir.

I-İşgal Yıllarında Bodrum ve Çevresinde Güvenlik

Mondros Mütarekesi'nin ardından Anadolu topraklarının işgali süreci başlamış ve ülke kaos ortamına sürüklenmiştir. İşgale karşı koymak amacıyla ülkenin birçok bölgesinde yerel direniş örgütleri kurulmuş, düzenli orduya geçilinceye ve merkezi otorite yeniden kuruluncaya kadar milis hareketleriyle düşmana karşı konulmaya çalışılmıştır. Ancak, direniş amacıyla kurulan örgütlerin üyelerinden bir kısmı ve ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü durumu fırsat bilen pek çok kişi gasp, yağma, adam kaçırma, ırza tecavüz etme eylemine başvurarak halkı korkutmuş, malına mülküne el koymuştur. Milas-Bodrum ilçeleri de İtalyan nüfuzunda, hükümet otoritesinin olmadığı, uzun sahile, ormanlara ve geniş coğrafyaya sahip bir bölge olduğu için çete ve eşkıyalığın en sık görüldüğü merkezlerden biridir. 1919-1920 yıllarında bu bölgede pek çok kişinin canına, malına, ırzına, kastedilmiştir.³²

Merkezi ve yerel idarecilerin anlaşmazlığı, yerel jandarma komutanlığının Kuvâ-yı Milliye adına hareket ettiğini iddia eden çete ve eşkıya grubuna müdahale etmekten kaçınması gibi nedenlerle bölgede 1920 yılının ortalarına kadar asayişsizlik önlenememiştir. 11 Mayıs 1919 tarihinden itibaren Muğla ve ilçelerinde başlayan İtalyan işgaliyle, İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edileceği haberleri Muğla bölgesinde Kuvâ-yı Milliye örgütlenmesini hızlandırmıştır. Örgütlenmenin tüm ilçelere yayılmasıyla birlikte özellikle Bodrum ve Milas bölgelerinde çete ve eşkıya faaliyetleri hızla artış göstermeye başlamıştır. Bölgedeki işsizlik, coğrafi yapı, Yunan işgaline uğrayan Aydın'ın Söke ve Çine ilçelerinin bölge'ye yakınlığı eşkıya terörünü arttıran nedenlerin başında gelmekteydi. Bölgede çete ve eşkıya terörünü gerçekleştiren unsurların büyük çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu. İtalyanlar her ne kadar bölgede Türk ve Rum halkı arasında nefret duygusu yaratmaya çalışmış, Müslüman ve Hıristiyan unsurları birbirilerine karşı kışkırtarak meydana gelen karışıklıktan yararlanmaya çalışmış ise de Milas-Bodrum bölgesinde 1919-1920 yıllarında meydana gelen çete ve eşkıya teröründe gayr-i müslim unsurların eylemine pek rastlanmamıştır. Oysa bölgeye komşu olan ve Yunan işgalinde bulunan Söke ve Çine ilçelerinde adalardan gelen Rum çetelerinde desteğiyle yoğun şekilde Rum terörü görülmekteydi. Mehmet Temel'in Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerine dayanarak verdiği bilgilere göre³³ Bodrum ve çevresindeki güvenlik ve asayişle ilgili eylemler kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır;³⁴

1 Şubat 1919

Türbe'nin Alamat Kışlası mevkiine gelen asker elbiseli üçü çifte tüfekli ve ikisi bıçaklı beş kişi Çiftçi oğlu Mustafa, Dede oğlu Salih Efendi, Çölmez oğlu Mehmet, Hacı Onbaşı oğlu İbrahim, Ambarcı oğlu Ali Efendi ve annesinin evlerine baskın düzenleyerek 1.500 kuruş gümüş para, 300 kuruşluk evrak-ı nakdiye ve bazı eşyaları gasp etmişlerdir. Failler

sak-ı Milli Kararının alınmasının hemen ardından İtilaf Devletleri kuvvetlerinin işgal edilmiştir. Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, s.360.

32 Mehmet Temel, Kuva-yı Milliye Döneminde Milas- Bodrum'da Eşkıyalık ve Çetecilik, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:27, (Bahar 2010), Konya 2010, s.419-420.

33 BOA, DH-.EUM-AYŞ, Dos.40, No.8, Lef.3.

34 Mehmet Temel, Kuva-yı Milliye Döneminde Milas- Bodrum'da Eşkıyalık ve Çetecilik, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:27, (Bahar 2010), Konya 2010, s.408-416.

yakalanamamıştır.

7 Şubat 1919

Türbe’nin Gökbel Köyü’nden dört arkadaşıyla Kırcağız Köyü’ne gelen meşhur eşkiya Kallim, Hacı Hüseyin oğlu Durmuş ile Hacı Mehmet oğlu Hüseyin’in oğlu Feyzullah’ı alıp götürmüştür. Mülazım-ı evvel Hüsnü Efendi komu- tasındaki müfreze tarafından yapılan takibata rağmen yakalanamamış, ancak esir Feyzullah’ın babasından 400 Osmanlı Lirası kurtuluş fidyesi aldıktan sonra esirleri serbest bırakmıştır. Kallim 1 yıl sonra Çine’nin Gökbel ve Hatip Kışlası köyleri arasında kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından katledilmiştir.

25 Mart 1919

Türbe civarında Pisili Gök Hüseyin oğlu İsmail’in 10 top dokumasıyla 1.400 kuruş parasını gasp eden silahlı bir kişi yakalanıp evrakıyla birlikte adliyeye teslim edilmiştir.

16 Haziran 1919

Türbe Jandarma Karakolu efradından Karacahisarlı Mustafa, Sakarkaya Köyü’nden Habip ve Türbe Köyü’nden Çiftçioğullarından Mehmet Çavuş oğlu İbrahim’den oluşan üç kişilik çete grubu, Sarıkısık bölgesinde Kargıcak Köyü’nden Aydınlioğlu Molla Halil ve biraderi Mustafa’nın iki banknotunu almışlardır. Yakalanan saldırganlar adliyeye teslim edilmişlerdir.

İ-Yunan ve Rum Çeteleri Bodrum’da

57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey’in 27 Mayıs 1919 tarihli Harbiye Nezaretine Yazılan telgrafında Milas ve Bodrum Havalisinde Yunan Çetelerinin faaliyete geçtiği bunlara karşı savunma yapılması için Milas ve Bodrum halkından Milis güçlerin oluşturulması silah ve cephanesinin de Milas’taki askeri depodan karşılanması hakkında bilgi verilmişti.

23 Ekim 1919.

Türbe Köyü’ne gelip Kuvâ-yı Milliye’den olduklarını söyleyen Kılıcı Hüseyin Efe’nin kardeşi Osman Efe çetesine mensup silahlı üç kişi, köyden hayvan ve nakit olarak kaçmışlardır. Bir hafta sonra aynı çeteye mensup silahlı 13 kişi, Türbe Karakolu’ndan 450 adet cephane gasp ederek Çine tarafına doğru uzaklaşmıştır. Olay hakkında Kuvâ-yı Milliye’ye bilgi verilmesine rağmen cevap alınamamıştır. Türbe karakol komutanı hakkında da soruşturma başlatılmıştır.

25 Ocak 1920

Selimiye’nin Kızılcaşuyu mevkiinde Çağıranlı Halil, Horzan oğlu Mahmut ve Çalikoğlu’nun hanelerine giren silahlı 5 kişi bir miktar eşya ve tavuk olarak kaçmış, aramalara rağmen yakalanamamışlardır. Bilinmeyen bir tarihte Bodrum’un Mumcular Köyü’nden Çolak Hasan’ın evini geceleyin basarak mevcut bütün nakitlerini gasp eden Bodrum’un Tepecik Köyü’nden olup Milas’ın Yaşyer Köyü’nde ikamet eden Kıpti Handan Ali, Bodrum’un Çaltılık Köyü’nden Kıpti Veli Usta oğlu Ali, Milas’ın Kuru Köyü’nden Kurtoğlu Hüseyin takip sonucu yakalanarak Bodrum’a gönderilmişlerdir.

K-Eşkivalığın Önlenmesine Yönelik Teşebbüsler

Dâhiliye Nezareti, Milas-Bodrum bölgesinde eşkıyalığın ve çeteciliğin yaygın olmasının ve önlenememesinin nedenlerinin tespit edilebilmesi için yerel yöneticilerden rapor istemiş ve mülkiye müfettişi görevlendirmiştir. Milas Kaymakamlığı'nın 11 Mart 1920 tarihinde hazırlayıp nezarete gönderdiği raporda eşkıyalığın önlenememesinin nedenleri ve nasıl önlenebileceği hususunda şu bilgiler verilmektedir:

Milas ve Bodrum kazalarının genişliğine ve büyüklüğüne rağmen yeterli sayıda karakol bulunmadığı için vukuat haberleri ancak birkaç gün sonra bildirilmektedir. Aradan geçen süre zarfında saldırganlar dağların ve ormanların çokluğundan yararlanarak firar etmekte, diğer kazaların zabıtalılarıyla birlikte takibat yapılması da mümkün olmamaktadır. Failler de aradan bir hayli zaman geçtikten sonra elde edilen delillerle tahakkuk ettirilerek yakalanabilmektedir. Bölgenin durumu, sahillerin genişliği, kaza yerleşim merkezlerinin sükûnetinin sağlanma ihtiyacı da dikkate alındığında mevcut güvenlik kuvvetlerinin sayısının yetersiz kaldığı görülmektedir.

Raporun ayrıntılarına gelince Adalardan gelebilecek Rum eşkiasının girişinin ve hayvan kaçakçılığının engellenebilmesi için önemli mevkiilerde yeniden karakollar inşa edilmeli ve görevli sayısı artırılmalıdır. Yeterli sayıda jandarma eri bulunmasına rağmen takibe çıkan efradın başında zabıt bulunmaması nedeniyle erat keyfine göre davranmakta ve görevi önemsememektedir. Bu nedenle bölgeye faal ve muktedir zabitan gönderilmelidir. 119 civarında olan nizamiye efradının yarısı da livaya çağrıldığından nahiye merkezleriyle önemli karakollar kuvvetsiz bırakılmıştır. Asayişsizliğin önlenmesi için nizamiye askerlerinin sayısı 250'ye çıkarılmalı, eşkiya takibini kolaylaştırmak amacıyla karakol ve asker sayısı artırılmalıdır. Bölgedeki eşkıyalık genel olarak Kuvâ-yı Milliye etkisinden kaynaklanmaktadır.³⁵

Mülkiye Müfettişi Süleyman Hikmet Bey'in Raporu

Bölgedeki asayişsizliğin önlenememesinin nedenlerini soruşturmak üzere görevlendirilen Mülkiye Müfettişi Süleyman Hikmet Bey de, sorunun Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'nin nizamnamesinin 1. maddesinden kaynaklandığı kanısına varmış ve 3 Nisan 1920 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği raporunda tespit ve görüşlerini ifade etmiştir. Raporda nizamnamenin 1. maddesi gereğince Kuvâ-yı Milliye'nin her türlü müdahale ve tecavüzden korunmuş olması ve efradının cezalandırılmasının Kuvâ-yı Milliye reislerine ve amirlerine ait bulunması nedeniyle Muğla'daki jandarma kuvvetlerinin bölgedeki çetelere karşı kayıtsız kaldığı ve bu nedenle asayişsizliğin önlenemediği, cepheye katılmamakta direnen Mıstık Çetesi'nin cezalandırılması için Umum Kuvâ-yı Milliye Kumandanı Demirci Mehmet Efe'den izin istendiği belirtilmiş, sonunda da çetenin ya cepheye sevk edilmesi ya da imha edilmesi gerektiği bildirilmiştir.³⁶

Hikmet Bey'in, Muğla'daki mahalli jandarma kumandanlığının Heyet-i Milliye'den izin almadan çetelere takibatta bulunmadığı ve cezalandırmaya cesaret edemediğine ilişkin raporu üzerine, Dâhiliye Nezareti 10 Nisan 1920 tarihinde jandarma Genel Komutanlığı'na ve Menteşe Mutasarrıflığı'na gerekli önlemlerin alınmasına ilişkin birer tezkere göndermiştir. Muğla bölgesinde faaliyet gösteren çete üyelerinin cezalandırılabilmesi için

35 Mehmet Temel, Kuva-yı Milliye Döneminde Bodrum ve Milasta Eşkivalık ve Çetecilik, s.418, Raporun ayrıntıları için BOA- DH.EUM-AYŞ, Dos.38, No.28, Lef.1; BOA- DH.EUM-AYŞ, Dos.40, No.8, Lef.2.

36 Benzer değerlendirmeler Yörük Ali Efe'nin evrakında da vardır. Bkz; ATASE Arş. YAED, K:6, G:1119, B.1, Emine Pancar, a.g.tez, s.319.

vilâyet kanununun 28 maddesine göre Muğla merkezinde 1919 Temmuz’unda bir divan-ı harp kurulmuştur.

Emekli Binbaşı Kadri Bey’in başkanlığında Binbaşı Nafiz, sabık Marmaris Kumandanı Binbaşı Yakup ve Menteşe Bidayet Mahkemesi üyeleri Cemil ve Hulusi Efendilerden oluşturulan mahkemenin tahkik heyetinde de sabık Menteşe jandarma kumandanı Hüsnü Bey, Mülazım Murat Efendi ve ismi belli olmayan diğer bir mülazım yer alıyordu. Ancak Kuvâ-yı Milliye liderleriyle yerel yöneticiler arasında zaman zaman görülen anlaşmazlıklar, İstanbul hükümetleriyle bölgedeki bazı yöneticiler arasında var olan ülkenin işgalden kurtarılmasının yöntemine ilişkin anlayış farkları, hem mahkemedem hem de güvenlik birimlerinden eşkıyalığın önlenmesi hususunda beklenen yararı sağlayamamıştır.

Güvenlik konusunda Aydın Kuva-yı Milliyesi ile İlgili Yaşanan Sorunlar

1919-1920 yıllarında yönetim ve otorite boşluğunun hissedildiği Milas- Bodrum bölgesinde de gasp, soygun, adam kaçırma ve tecavüz eylemleri yoğun olarak görülmüştür. Birçok çete mensubu ve eşkıyanın yeri tespit edildiği halde ele geçirilmekte ağır davranılmış veya kaçmasına göz yumulmuştur. Bu bölgedeki halktan zorla alınan para, erzak, hayvan ve değerli eşyanın Yunan işgalindeki Çine ve Söke istikametine kaçırılması da eylemleri Aydın bölgesinden gelen çete ve eşkıyanın gerçekleştirdiği kanısını güçlendirmektedir. Hatta, Muğla’daki asayişten sorumlu birimlerin, Çine ve Söke taraflarına kaçtıkları belirlenen eşkıyanın takip edilip yakalanması için Aydın bölgesindeki Kuvâ-yı Milliye liderlerine gönderdikleri yazılardan herhangi bir sonuç alınamamıştır.

Asayişin sağlanması Milas Kaymakamı’nın 1920 yılında hazırlamış olduğu asayiş raporundan tespit edebildiğimiz resmi kayıtlara geçen 46 eylemden, kaçının Kuvâ-yı Milliye mensupları, kaçının da Kuvâ-yı Milliye ile ilgisi olmayan kişi ve gruplar tarafından yapıldığını belirlemek mümkün olmamıştır. Ancak, Çine, Söke ve Yoran istikametine doğru kaçtığı tespit edilen failerin hiçbirinin ele geçirilemediği anlaşılmaktadır. 46 eylemin hemen hemen yarısının Aydın ve ilçelerinden gelen Kuvâ-yı Milliye çetesi veya diğer kişi ve gruplar tarafından gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. 1920 yılının ortalarından itibaren bölgede asayişsizlik azalmaya ve TBMM’nin otoritesi hissedilmeye başlanmıştır.³⁷

Yörük Ali Efe Evrakının Milli Mücadele’de Bodrum Çalışmalarına Katkısı

Yörük Ali Efe ve arkadaşları Milli Mücadele’nin başlatılmasında ve halkın mücadeleye inandırılmasında oynadıkları önemli rolle, bölgede önemli bir güç unsuru oldular. Bir süre sonra Yörük Ali Efe, özellikle Muğla ve ilçelerinde güvenilen bağlanılan biricik otorite durumuna geldi. Halkın hükümete bağlı idari birimlerinden beklediği fakat bulamadığı adalet ve güvenlik gibi konular Yörük Ali Efe sayesinde belli bir düzene konuldu. Efe’ye müracaat edilen konular, birinin elbisesinin çalınmasından, öldürme olaylarına, para ve at gaspına pek çok konuyu içermekteydi. Ayrıca kıyılarda yapılacak muameleler, firariler gibi tüm konularda Yörük Ali Efe en önemli danışma ve karar mercii idi.³⁸

Muğla’nın, Yunan işgal bölgeleri içinde olmaması, keza İtalyanlarında Yunanlılara karşı alınan önlemleri görmezden gelmeleri, buranın bir ikmal merkezi halinde faaliyetlerin sürdürme alanı olmasını sağlamıştı. Süreç içinde bazı aksamalar yaşanmasına rağmen, Muğla idarecileri ve eşrafı Kuva-yı Milliye safına çekilmek suretiyle, gerek askeri kuvvetlerin toplanmasında ve gerekse maddi açıdan destek sağlanmasında önemli görevler

³⁷ Mehmet Temel, Kuva-yı Milliye Döneminde Bodrum ve Milasta Eşkıyalık ve Çetecilik, s.420.

³⁸ Emine Pancar, *a.g.tez*, s.317.

üstlenmişlerdi. Başlangıç itibarı ile Muğla Serdengeçtiler Müfrezesinin kurulmasından sonra, Muğla yöresi dağlarında ve ovalarında daha birçok müfrezeler teşkilatlandı.³⁹ İtalyanların bölgede yumuşak bir siyaset izleyerek halkın gönlünü hoş tutmaları ve Muğla'da hiç bitmeyen iç çekişmeler zaman zaman cephe için yeterli desteğin sağlanmasını önledi. Fakat bir süre sonra Yörük Ali Efe'nin bölgeyi denetim altına alması ile cepheye yönelik hizmetin devamı sağlandı. Özellikle Kuva-yı Milliye aleyhine görülen davranışlar ve buna destek veren muhalif hareketlerin sebep olduğu problemler Yörük Ali Efe'nin Muğla bölgesinde karşılaştığı ve acilen çözüme kavuşturulması gereken sorunlardı.⁴⁰ Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarlarının Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'yi karşı karşıya getirip Muğla ve çevresinde denetimi elde tutmak istemesi de, Yörük Ali Efe'yi Muğla'da bekleyen sıkıntılı sorunlardan bir başkası idi.⁴¹

Muğla köylerinde Kuva-yı Milliye efradının halktan zorla para topladığı, bazı köy ahalisinin bu baskı nedeniyle göçe başladığı Yörük Ali Efe'ye Muğla, Milas, Bodrum'dan yapılan şikayetler arasında idi. Yörük Ali Efe Muğla'da ki Kuva-yı Milliye'nin disiplinsizliğini önlemek için sert tedbirler almış Koca Hüseyin Efe ve Ahmet Efe'yi cezalandırmıştır. Ahmet Efe'nin Muğla köylerinden topladığı para ve hayvanlar elinden alınarak Milas Heyet-i Milliyesine gönderilmiştir.

Muğla'daki Heyet-i Milli Reisleri sık sık Kuva-yı Milliye'nin faaliyetleri ile ilgili olarak Yörük Ali Efe ile görüşmüşlerdir. Bunların içinde Yörük Ali Efe ile en çok temas kuran kişi Milas Heyet-i Milliyesinden Feyzullah Ağa olmuştur.⁴² Yörük Ali evrakında Muğla ve çevresinde Kuva-yı Milliye'nin askeri faaliyetlerinin yanısıra iane, iaşe, muhacir, eşkıya, asker kaçağı, asker toplama, vergi, mahkeme işleri, seçimler, Heyet-i Milliye ve Heyet-i Merkezîyelerin çalışmaları yazışmalarda yer almıştır.

1919 yılı Ağustos ayından itibaren Yörük Ali Efe Güney Aydın Bölgesi Komutanı olarak görev yapmıştır. Dolayısıyla düzenli ordu kuruluncaya kadar hatta düzenli ordu kurulduktan sonra bile Muğla, Milas, Bodrum Kuva-yı Milliyesi Yörük Ali Efe ile irtibatını kesmemiş, yaşanan kimi meselelerde kendisine başvurmuştur. Kuva-yı Milliye döneminde Güneybatı Anadolu'nun tek otoritesi olmuştur. Yörük Ali Efe Arşivindeki belgelerin Bodrum ve çevresi Milli Mücadele tarihinin daha derli toplu yazılmasında kuşkusuz katkısı olacaktır. Milli Mücadele'de Yörük Ali Efe'nin hem kendisinin hem de nüfuzunun Kuva-yı Milliye içinde yer alması hem Aydın'da hem de Muğla'da Kuva-yı Milliye'ye olan halk desteğini artırmış ve önemli bir moral kaynağı olmuştur.⁴³

J-Bodrum'da İtalyan İşgalinin Sonu

İtalyanlar Türk Ulusal Bağımsızlık Savaşının gelişimi ve başarısı üzerine Anadolu'daki işgal siyasetini sonlandırmıştır. Nitekim İtalyanlar Kont Sforza'nın Dışişleri Bakanlığı zamanında İşgal bölgelerinden çekilmeye karar verdiler. 17 Nisan 1921'den itibaren Milas

39 ATASE Arş. YAEA, K:5, G:875, B:1, Emine Pancar, *a.g.tez*, s323-324.

40 Fatih Özkurt, Yörük Ali Efe'nin Muğla'daki Faaliyetleri", *Milli Mücadele'de Menteşe Sancağı ve Yörük Ali Efe*, Edit:Günver Güneş, Pia Yayınları, İstanbul 2013, s.74.

41 Her iki efe'nin Muğla bölgesine hakim olma isteğiyle ilgili olarak bkz; Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı*, Ankara 1993, 244. Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s. 345-357.

42 Bayram Akça, "Yörük Ali Efe'nin Muğla'daki Faaliyetleri", *Milli Mücadele'de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe*, Edit: Günver Güneş- Mehmet Başaran), Aydın Belediyesi Yayını, Aydın 2007, s.120-121.

43 Bayram Akça, "Milli Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe'nin Muğla ve Havalisindeki Faaliyetleri", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Muğla Güz 2000, s.31.

ve çevresindeki birliklerini Güllük’e çektiler. 5 Temmuz 1921’de Bodrum Kalesindeki son İtalyan askerleri Bodrum’dan ayrıldılar.⁴⁴

Yörük Ali Efe Arşivinden elde ettiğimiz belgelerde İtalyan işgal kuvvetlerinin Bodrum’u hangi tarihte terk ettiklerine dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Nitekim Muğla’dan Yörük Ali Efe’ye yazılan bir telgrafta Bodrum’da bulunan İtalyan askerlerinin tamamen gittikleri ve kasaba da hiç İtalyan askerinin kalmadığı Yörük Ali Efe’ye bildirilmiştir.⁴⁵ 26 Nisan 1920 tarihli Bodrum çıkışı Yörük Ali Efe’ye yazılan bir başka telgrafta ise Bodrum’da bulunan İtalyan işgal kuvvetlerinin tamamının kasabayı terk ederek kendilerini almaya gelen Rodos namındaki İtalyan vapuruna bindikleri ve kasabadan ayrıldıklarını belirtmiştir.⁴⁶ Belgelerden de anlaşılacağı üzere İtalyanların Bodrum’u 26- 27 Nisan 1920 tarihinde terk ettiklerini söylemek doğru olacaktır.

K-Sonuç

Bodrum Milli Mücadele yıllarında İtalyan işgali yaşamış bir kazadır. 11 Mayıs 1919 tarihinde başlayan ve 1920’li yılların ortalarında sona eren İtalyan işgali halkın çok umursamadığı geçici bir işgal dönemi olmuştur. İşgal yıllarında İstanbul Hükümetinin varlığı pek hissedilmezken, Kaza’nın idari kontrolü Heyet-i Milliyeler, Kuva-yı Milliye ve Yörük Ali Efe Milisleri eliyle sağlanmıştır. Yönetim sorunu nedeniyle kontrolsüz kalan bölge de eşkıyalık ve çetecilik faaliyetleri önemli sorunlardan biri olmuştur. Güvenlik ve asayiş sorunlarının çözümünde etkisiz İtalyan yönetiminin yanında önce Heyet-i Milliye’nin ardından Yörük Ali Efe’nin rolü yadsınamaz. Kuva-yı Milliye’nin Batı Anadolu Kuva-yı Milliye’sinin komutanlarından Yörük Ali Efe’nin Güneybatı Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak Menteşe bölgesine gelişi ile Milas Bodrum çevresinde eşkıyalık olayları dizginlendiği gibi Kuva-yı Milliye’nin de düzeni sağlanmıştır. Yunan ilerleyişine karşı direnen Aydın Kuva-yı Milliyesinin iane ve iaşe eksikliği Muğla- Milas- Bodrum’dan gelen yardımlarla karşılanmaya çalışılmıştır. Milli Mücadele sürecinde Bodrum yerel kongrelere desteğinin yanında TBMM seçimleri ne de katkı koymuştur.

L-Kaynakça

Arşivler

Atase

ATASE Arş. Kl.401,D.2, Fh.118

ATASE YAEA Sıra:50, Kutu; 7, Gömlek 1295 Tarih 17.11.1335

ATASE YAEA Sıra:127, Kutu;5, Gömlek:971 Tarih; 02.04.1336

ATASE YAEA Sıra:205, Kutu; 4, Gömlek: 748, Tarih; 17.04.1336

ATASE YAEA Sıra; 222, Kutu:3, Gömlek 499, Tarih; 22.04.1336

ATASE YAEA Sıra; 243, Kutu:3, Gömlek; 515 Tarih: 26.04.1336

ATASE YAEA Sıra:250, Kutu: 3, Gömlek, 523, Tarih: 27.04.1336

44 Mevlüt Çelebi, “Milli Mücadele’de Bodrum’da İtalyanlar”, *Osmanlılardan Günümüze Heryönüyle Bodrum Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Haz; Ahmet Özgiray- M. Akif Erdoğan, Bodrum 2008, s.151.

45 ATASE YAEA Sıra:250, Kutu: 3, Gömlek, 523, Tarih: 27.04.1336

46 ATASE YAEA Sıra; 243, Kutu:3, Gömlek; 515 Tarih: 26.04.1336

ATASE YAEA Sıra; 251, Kutu:3, Gömlek; 524, Tarih: 27.04.1336

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA-DH/İ-UM, 5-2/2-45/7

BOA –DH/İ-UM, 5-2/2-45/9

BOA-DH/İ-UM, 5-2/2-45/2

BOA, DH.EUM-AYŞ, Dos.40, No.8, Lef.3

BOA- DH.EUM-AYŞ, Dos.40, No.8, Lef.2

BOA- DH.EUM-AYŞ, Dos.38, No.28, Lef.1

Gazete ve Dergiler

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

İkdam

İleri

Memleket

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Sabah

Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi

Kitap ve Makaleler

Aker, M. Şefik, *İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cıdali*, C.3, Askeri Matbaa, İstanbul 1937.

Akça, Bayram, “Millî Mücadele Döneminde Yörük Ali Efe’nin Muğla ve Havalisindeki Faaliyetleri”, *Muğla*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Muğla Güz 2000.

Akça, Bayram, “Yörük Ali Efe’nin Muğla’daki Faaliyetleri”, *Millî Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe*, Edit: Günver Güneş- Mehmet Başaran), Aydın Belediyesi Yayını, Aydın 2007.

Aydinel, Sıtkı, *Güneybatı Anadolu’da Kuva-yı Milliye Harekatı*, Ankara 1993.

Çelebi, Mevlüt, “Millî Mücadele’de İtalyan İşgalleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:9, Sayı:26, Ankara 1993.

Çelebi, Mevlüt, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay, Ankara, 2002.

- Çelebi, Mevlüt, “Menteşe Sancağında İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:21, Güz 2008. Muğla 2008.
- Çelebi, Mevlüt, “Milli Mücadele’de Bodrum’da İtalyanlar”, *Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Haz; Ahmet Özgiray- M. Akif Erdoğan, Bodrum 2008.
- Dr. Esat, *Türkiye’nin Sıhhi İctima’i Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı 1922*, Öğüt Matbaası, Ankara, 1922.
- Galanti, Avram, *Bodrum Tarihi*, Işık Yayınevi, İstanbul 1945.
- Gümüşçü, Osman- Uğur, Abdullah- Önger, Seda, “Türkiye’nin Sıhhi- İctimai Coğrafyası, Muğla (Menteşe) Sancağı (1922)’ye Göre Bodrum”, *1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum*, Edit:Ahmet Özgiray- Akif Erdoğan, Bodrum 2008.
- Kodal, Tahir, “Atatürk Döneminde Bodrum’un Nüfus Yapısı 1923-1938”, *SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:17, (Mayıs 2008). Isparta 2008.
- Özkurt, Fatih, Yörük Ali Efe’nin Muğla’daki Faaliyetleri”, *Milli Mücadele’de Menteşe Sancağı ve Yörük Ali Efe*, Edit:Günver Güneş, Pia Yayınları, İstanbul 2013.
- Pancar, Emine, *Aydın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2010.
- Temel, Mehmet, “Kuva-yı Milliye Döneminde Milas- Bodrum’da Eşkıyalık ve Çetecilik”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:27, Bahar 2010, Konya 2010.
- Türkeş, Ünal, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, İstanbul 1973.
- Yapucu, Pullukçuoğlu, Olcay- Özgün, Cihan, “Muğla Sıhhiye Müdürü Dr. Esad’ın Türkiye’nin Sıhhi İctimai Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı Eserinde Bodrum”, *1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum*, Edit:Ahmet Özgiray- Akif Erdoğan, Bodrum 2008.

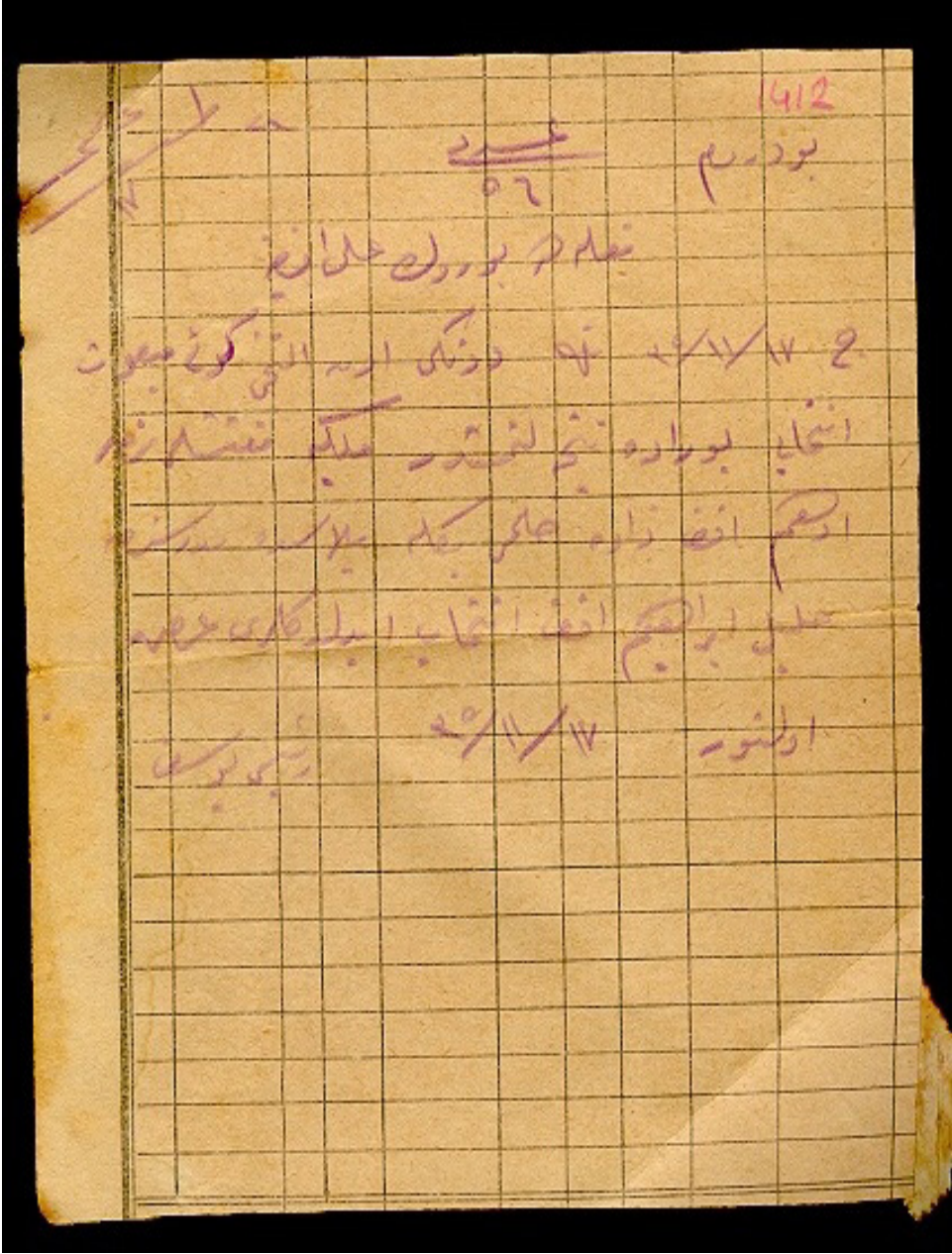
EKLER



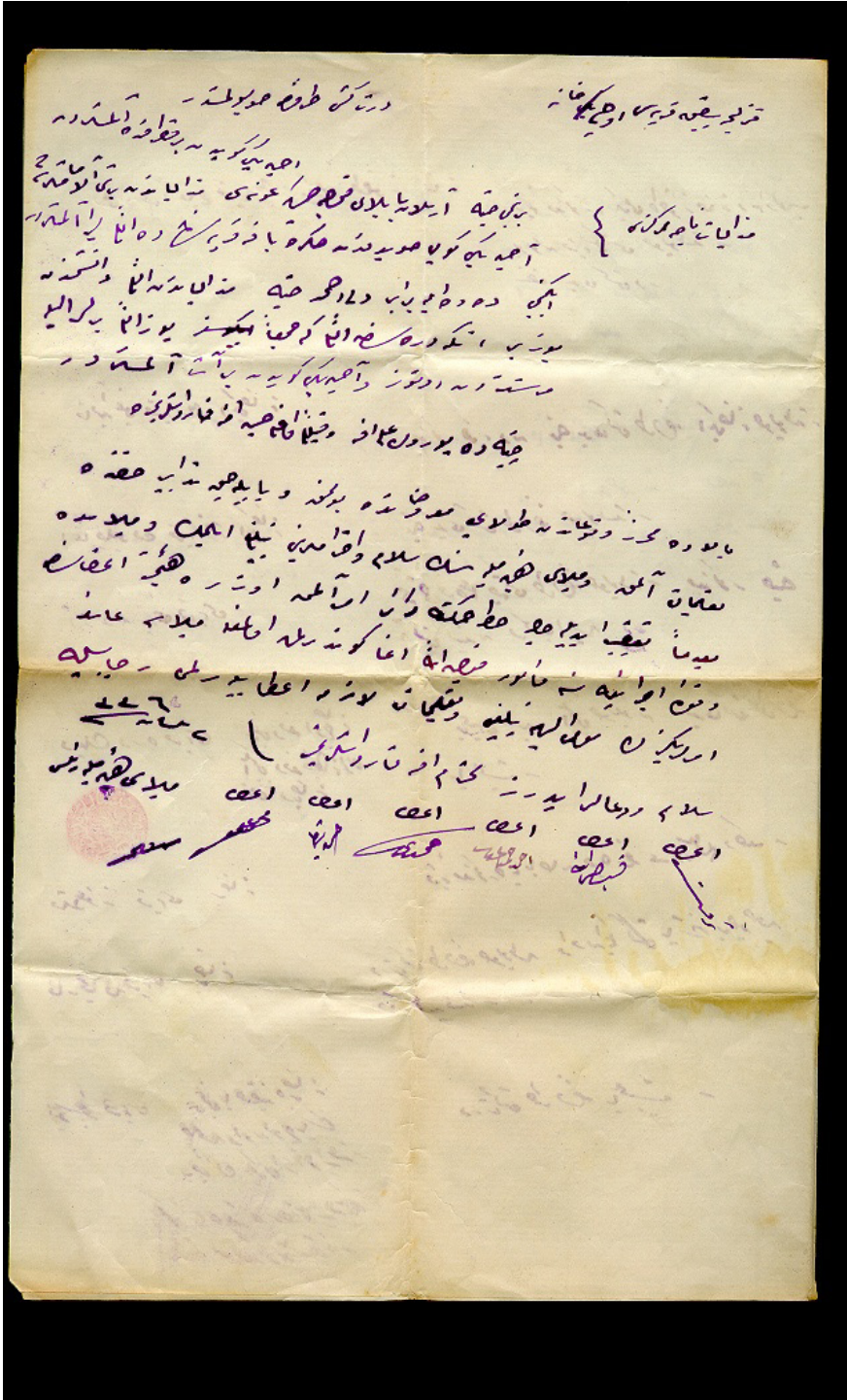
Ek 1: Yörük Ali Efe Müfrezesi 19 Haziran 1919 (Günver Güneş Arşivi)



Ek 2: Yörük Ali Efe Muğla hükümet Konağı Önünde (Günver Güneş Arşivi)



Ek 3: Bodrumlu Hilmi Bey'in Mebus seçildiğine dair (ATASE YAEA Sıra:50, Kutu; 7, Gömlek 1295 Tarih 17.11.1335)



Ek 4: Milas ve Bodrum köylerinde Eşkîyalık Olaylarına dair (ATASE YAEA Sıra:127, Kutu;5, Gömlek:971 Tarih; 2.04.1336)

اسمہ خارجی مسلح اوزار درہائی زنجیر یا سلاخ ہندی
بدقسمت ایہ بلبل ایچا بنو کت و جفنی یا سٹے
کتی ارادہ ہند -
۵ - ہر صحت معوضہ ہدیہ ربع اعلا کی وصہ
درہا اوزار ۱۷ / ۶ / ۲۰۲۰
۱۵۴
۲۱۶
۵۱۷۴۸-۱
کتی مد رہی
یوسف

Ek 5: Bodrum'da Kuva-yı Milliye'ye teslim edilecek silah ve cephaneye dair. (ATASE YAEA Sıra:205, Kutu; 4, Gömlek: 748, Tarih; 17.04.1336)

تلغرافخانه

530

بدرود علی انقرا

اسما	ساعت	تاریخ	آلتهای عمل	دولت عثمانیه	تاریخی	نومردوسی	عربی
اول سکره	اول سکره		آلتهای عمل	حکومت تلغرافخانه مسئولیت قبول اینتر	اول سکره	11	بدرود

بودم در اسفند ماه ۱۳۳۶ در کاسه ای که در آنجا بودم
کلمه رودی را مشاهده کردم و آنرا با کلمه رودی که در کاسه ای
بودم در اسفند ماه ۱۳۳۶ در کاسه ای که در آنجا بودم

تاریخ سکره ۱۰

Ek 6: Bodrum'da bulunan İtalyan işgal kuvvetlerinin tamamının kasabayı terk ederek kendilerini almaya gelen Rodos namındaki İtalyan vapuruna bindikleri ve kasabadan ayrıldıklarına dair telgraf (ATASE YAEA Sıra; 243, Kutu:3, Gömlek; 515 Tarih: 26.04.1336)

تلغرافخانه

541

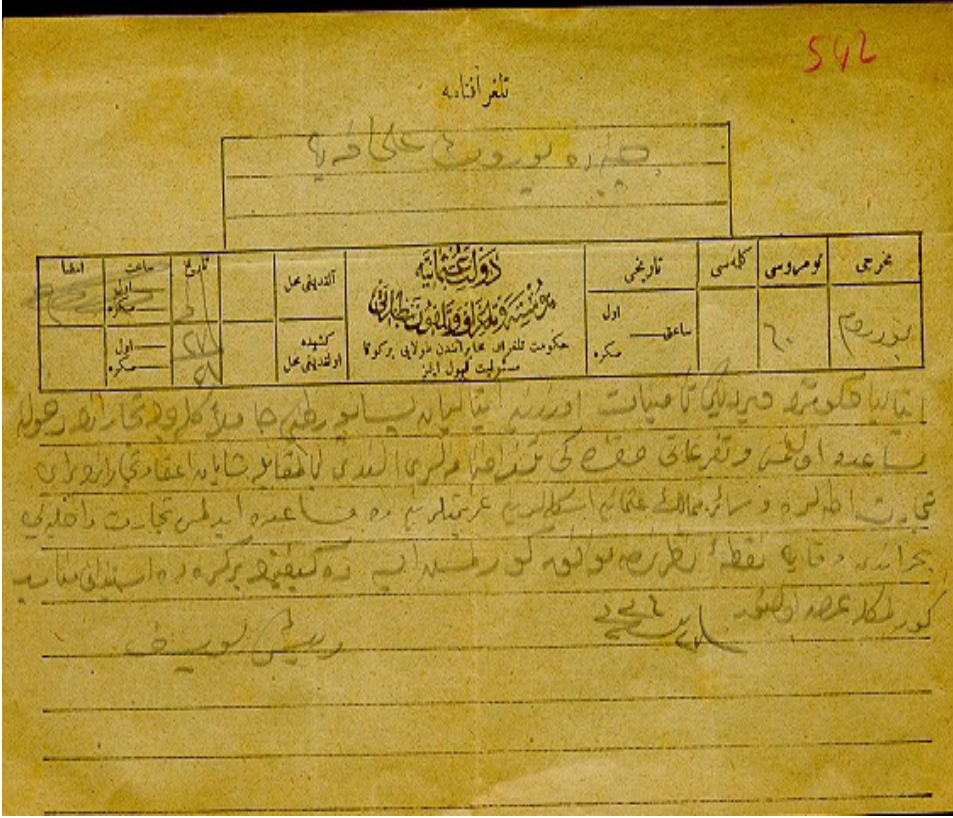
حیدره بودود علی انقرا

اسما	ساعت	تاریخ	آلتهای عمل	دولت عثمانیه	تاریخی	نومردوسی	عربی
اول سکره	اول سکره		آلتهای عمل	حکومت تلغرافخانه مسئولیت قبول اینتر	اول سکره	11	حیدره

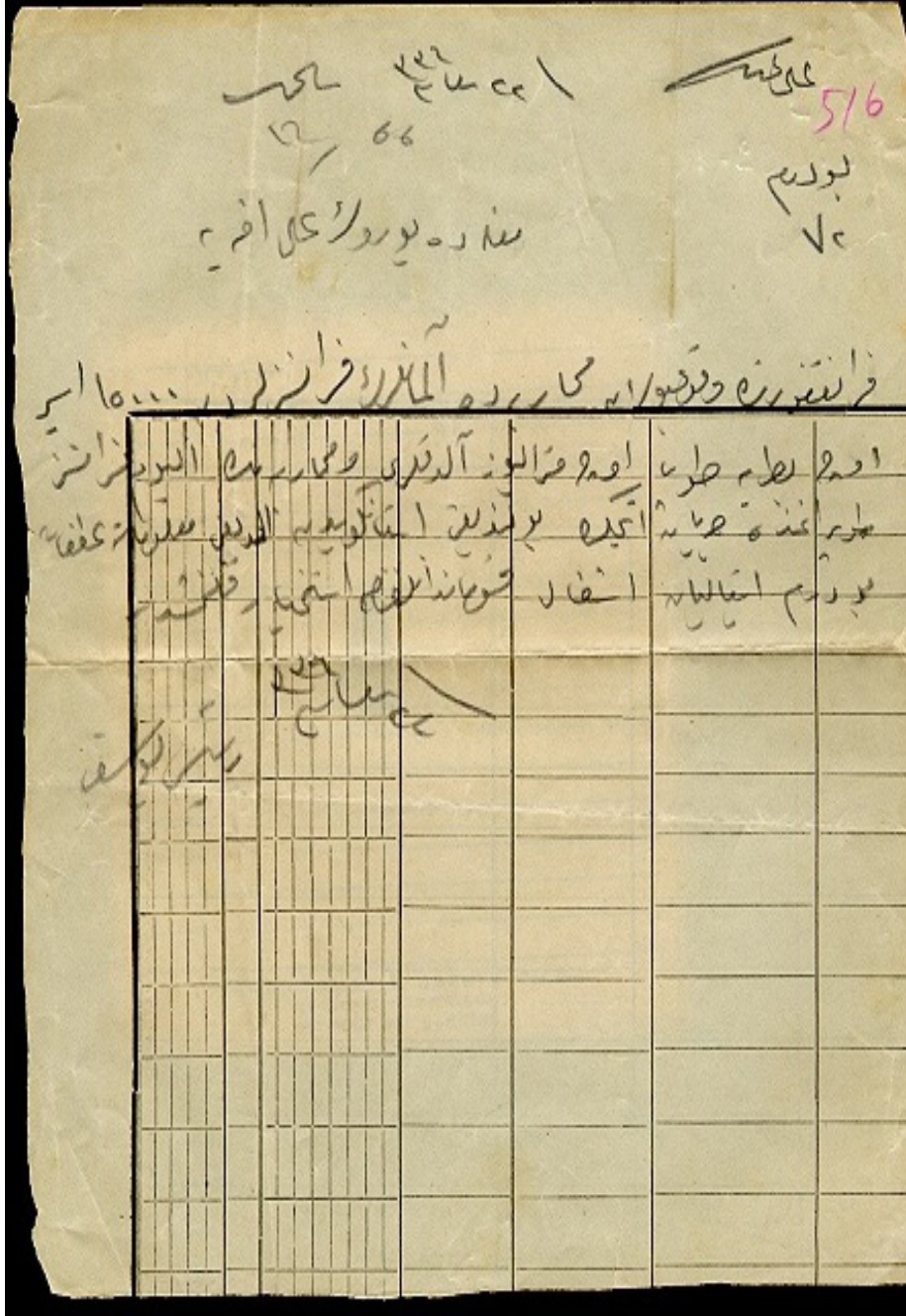
بودم در اسفند ماه ۱۳۳۶ در کاسه ای که در آنجا بودم
کلمه رودی را مشاهده کردم و آنرا با کلمه رودی که در کاسه ای
بودم در اسفند ماه ۱۳۳۶ در کاسه ای که در آنجا بودم

تاریخ سکره ۱۰

Ek 7: Bodrum'da bulunan İtalyan askerlerinin tamamen gittikleri ve kasaba da hiç İtalyan askerinin kalmadığı Yörük Ali Efe'ye bildiriliyor. (ATASE YAEA Sıra:250, Kutu: 3, Gömlek, 523, Tarih: 27.04.1336)



Ek 8: İtalyan Hükümetinin verdiği teminat üzerine İtalyan Pasaportunu taşıyan tüccarların Bodrum ve kıyı sahiline girmesine müsaade edilmesi hakkındaki telgrafın alındığı, buna karşılık itimada şayan şahısların ticaret için adalara vesair Osmanlı memleketindeki iskelelere gitmelerine de müsaade edilmesinin uygun görüldüğü (ATASE YAEA Sıra; 251, Kutu:3, Gömlek; 524, Tarih: 27.4.1336)



Ek 9: Bodrum 'daki İtalyan İşgal Kumandanlığından alınan Fransızlarla –Almanlar arasında yaşanan çatışmaya dair istihbarat bilgisinin Yörük Ali Efe'ye ulaştırıldığı (ATASE YAEA Sıra; 222, Kutu:3, Gömlek 499, Tarih; 22.4.1336)